

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 4, Sayı:14, Haziran 2018, s. 448-460

Selim SÖZER

SDÜ İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi , selimsozer@sdu.edu.tr

RAMUZ U'L EHADİS'TEN KAD'A İSKENDERPAŞA CEMAATİNİN DÖNÜŞÜMÜ*

Özet

Türkiye modernleşmesini sürdürürken tüm yapılar, gruplar, bireyler, toplumsal ilişkiler ve kurumların da modernleştiği görülmektedir. Bu süreçte dini grup modernleşmesinin nasıl gerçekleştiği ve dinin modernlik süresince aldığı tavırlar da önemlidir. Bu çalışmada geleneksel dini grup (tarikât) olarak ortaya çıkmış ve bugün gelenekselliği tartışılabilir bir grubun; İskenderpaşa Cemaati'nin modernleşme serüveninin izi sürülmüştür. Bu iz sürüş Cemaatin geleneksel hadis kitabı Ramuz u'l Ehadis kitabında bulunan sihhati tartışmalı ve günün rasyonalitesine uygun olmayan rivayetler dolayısıyla terkenden sonra "Kritik Analitik Düşünme" kıvamına nasıl geldiğinin tartışılması şeklinde gerçekleşmiştir. Ramuz geleneksel dünyanın kitabı, "Kritik Analitik Düşünme" ise modern post modern bir duruma tekabül etmektedir. Değişim ihtiyacı belki bunu zorunlu kılmaktadır. Lakin insanların manevi ve Batini ihtiyaçlarını nasıl karşılayacakları sorusu ise cevapsızdır.

Anahtar Kelimeler: Modernlik, İskenderpaşa, Dönüşüm.

TRANSFORMATION OF İSKENDERPAŞA COMUNITY: FROM RAMUZ U'L EHADIS TO KAD

Abstract

While continuing the modernization of Turkey all structures, groups, individuals, social relations and institutions are also seen to be modernized. In this process, the attitudes of religious group modernization and religious attitudes are also im-

* Bu makale araştırmacının hazırlamakta olduğu "Modernleşme Sürecinde Geleneksel Dinî Gruplar: 'İskenderpaşa Cemaati' Örneği" isimli tezden yola çıkarak hazırlanmıştır.

portant. How it happened of religious group modernization and the attitudes of religion during modernity are important. A group that emerged as a traditional religious group and whose tradition can be discussed today; The adventure of the Iskenderpaşa community's modernization has been traced. This trail was realized in the way of discussing that the Jemaah came from the traditional book Ramuz u'l Ehadis to "Critical Analytical Thinking". Ramuz traditional world book and "Critical Analytical Thinking", corresponds to a modern post modern situation.

Keywords: Modernity, İskenderpaşa, Transformation.

1- Giriş:

Modernlik dediğimiz düşünce ve bu düşünce sisteminin oluşturduğu yaşam biçiminin nefesinin değmediği herhangi bir yerin kalmadığı dünyada tüm toplumların yoğun veya daha az yoğun bir şekilde modernliğin etkisi altına girmedikleri söylenemez. Modernleşmeye, Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da ortaya çıkan sanayileşmeyle başlayan ve kentleşme, bürokrasi, laikleşme, bireyselleşme olgularıyla pekişerek gelişen bir bütün olarak bakmalıyız.¹ Kentsel yaşam biçiminin belirgin özellikleri olarak birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin alması, akrabalık bağlarının zayıflaması, ailenin toplum içerisindeki öneminin azalması, komşuluğun yitimi veya anlam değiştirmesi ve dayanışmanın geleneksel temelini zayıflaması veya şekil değiştirmesi gösterilmektedir.² Bu gösterilenler cemaat olgusunun şekil değiştirmesine ve geleneksel cemaat yapılarının dönüşmesine neden olmuştur. Modernlik; yapıları, organizasyonları değiştirdiği gibi bireyin davranışlarını, yaşam algılarını ve toplumsal standartları da değişime uğratmıştır.

Modernleşme serüveninin bütün ulusların geleceğini belirgin bir şekilde etkilediği izahıta varestedir. Türkiye bu değişim sürecini en acımasız bir şekilde yaşayan ulusların başında gelir. Bu; ulusumuzun bir imparatorluk bakiyesi ve önemli bir medeniyetin taşıyıcı unsuru olması, sanayileşmesini tamamlamadan; yani modern olmanın temel gereklerini yerine getirmeden tepeden modernleştirmeci bir yaklaşıma maruz kalması sebebiyledir. Maruz bırakılmanın etkilerini en fazla geleneksel eğitim kurumları, geleneksel aile, geleneksel kamu ve geleneksel dini kurumlar gibi geleneksel yapılar hissetmiştir.

Bunların içerisinde tarikatlara bir parantez açmak gerekir. Çünkü tarikatlar yasaklandıkları andan itibaren kendilerini feshetmemiş, zemine inerek Süleymanlık, Nurculuk ve bireysel tarikat faaliyetleri şeklinde Aydınlanmacı modernleşmenin karşısında olmuşlardır. Böylelikle hem İslam'ın yeniden neşv ü nema bulmasının taşıyıcı unsuru olma özelliğini yüklenmişler hem de Türkiye'nin kendi modernlik deneyimine, Batı dışı modernlik tecrübesine en önemli katkıyı sunan unsurlar olarak belirmişlerdir. Bu katkıda Nakşibendiliğin

¹ Şafak Kaypak, "Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme", Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, C. 2, S. 4, Kış-2013, ss. 80-95.

dergipark.ulakbim.gov.tr/gumusgjebs/article/download/5000006277/5000006749 (Erişim: 11.02.2017)

² Luis Wirth, "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", der. ve çev. Bülent Duru, Ayten Alkan, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitapevi, İstanbul 2002, s. 101.

etkisi büyük ve yoğundur. Bu durum Nakşibendilerin kendilerini bir takım ritüeller içerisine hapsedmeden, toplumdan soyutlanmadan, her hal ve şartta direnmenin ve yaşayakalmanın bir yolunu bulmalarına bağlanabilir.³ Siyasetle daima ilişkili olmaları bu süreci besleyen unsurlar içerisinde görülmelidir.

Nakşibendi tarikatının geçmişde de siyasette aktif olmasının sebebini Şerif Mardin "tarikatın iç dinamikleri"ne atfetmektedir.⁴ Tarikatın bu iç dinamiği en görünür şekliyle İskenderpaşa Cemaatinde tezahür etmiş ve Cemaat Cumhuriyet sonrası Türkiye'sinin siyasi tarihinin en belirgin aktörlerinden biri konumunu almıştır. Türk modernleşmesinin geçirdiği süreçlerin dini gruplar gözardı edilerek anlaşılamayacağı açıktır. Nakşibendiliğin değişim sürecinin incelenmesi de aynı sebepler dolayısıyla gerekmektedir.

Türkiye'nin en önemli geleneksel dini gruplarından birisi ve Nakşibendi tarikatının bir kolu olan İskenderpaşa Cemaati'nin bu serüvenini incelemek için cesameti açısından önemli görülmelidir. Türkiye'nin değişim sürecini anlamak ve anlamlandırmak için bir laboratuvar işlevi gören cemaati tahlil etmenin gerekliliği ortadadır. Bu gereklilik hem cemaatin temsiliyet noktasındaki önemi açısından hem Cemaatin önceleri gelenek ve modern aynı anda ve belki de eşit miktarda taşıyan⁵ sonrasında dünyanın modernin postuna/hiperine evrilme noktasında geleneksel olandan eni konu uzaklaşan yapısından kaynaklanmaktadır.

Türkiye'nin modernlikle temasının önceleri modernite veya modernizm diye tanımlayabileceğimiz Aydınlanmacı radikal modernlikle olduğu bilinmektedir. Ardından süreç farklı modernlikler teorisine de uygun bir şekilde bizim formel modernlik dediğimiz tipolojiye uygun olarak gelişmiştir. Bu tarzda bir modernleşmeyi sürdüreceği de beklenmektedir. Çünkü sürekli kendisini üreten modernliğin tamamlanmış veya tamamlanacak bir süreç olmadığı beyan edilmektedir. Bu tür bir modernliğin gözlenmesi açısından dini grupların modernleşme süreçlerinin izlenmesi gerekmektedir. Dini grupların modernleşme biçimi ontolojik/formel modernlik kavramlaştırmasının test edilmesi açısından da önemlidir.

Bu çalışmada topluluğun; geleneksel anlamda cemaatin kurucularından kabul edilen Ahmed Ziyaüddin Gümüşhanevi'nin tasnif ederek okuduğu, okuttuğu ve okutulmasına izin verileni kişilerce tedrisine devam edilen Ramuz u'l Ehadis (Ramuz) adlı hadis kitabından modern ve postmodern (post/modern) bir anlayışın ürünü olan kritik ve analitik düşünceye nasıl evrildiği, bununla ilgili cemaat üzerinde yoğun çalışmalar yapmak üzere Kritik Analitik Düşünme Platformu' (KAD) nu kurmaya iten saikların neler olabileceği incelenecektir.

Geleneksel tasavvufi bir dini bir grup olmaktan tarikat formlarını hızla terk ederek uzaklaşan bir topluluğun tarikat olarak algılanıp algılanamayacağı tartışma konusudur. Lider kadrosunun tarikat formlarından hızla uzaklaşması topluluğu etkin bir sivil topluma dönüştürebilir. Lakin tabanın hala tarikat formlarında devam arzusu ve Nureddin Coşan'ın kendisini

³ M. van Bruinessen, "Kürtler Arasında Bir Siyasi Protesto Aracı olarak Nakşibendi Tarikatı", Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri, ed. Mustafa Kara, 4. b., Dergah Yay., İstanbul, 2014, s.526.

⁴ Şerif Mardin, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, 3.b., İletişim Yay., İstanbul. 1993, ss. 94-98.

Şahver Çelikoğlu Rabita,, Marifet Yay., İstanbul, 2011,, s. 47.

şeyh/mürşit olarak görmemesine rağmen⁶ Cemaatin onu şeyh olarak görmeye devam etmesi Cemaati nereye kadar sivil toplum örgütüne taşıyabilecek, cemaat bunu nereye kadar üzerinde taşıyabilecektir gibi sorular Cemaatin geleceği açısından önemlidir. Çünkü yapılan çalışmalarda Cemaat üyelerinin kâhir ekseriyeti Nureddin Coşan'ı şeyh olarak kabul etmekte, Cemaati bir tarikat olarak görmekte, hatme programları yapılmakta, bir önceki şeyh efendilerin izin verdiği kişilerce ders tarifi yapılmakta ve Şahver Çelikoğlu gibi Cemaatin ileri gelenlerinden olan bir hanımın yazdığı kitaplardan birisi olan "Rabıta " isimli kitabının yeni baskısında rabitanın Nureddin Coşan'a yapılması ve intisabın buna göre yenilenmesi gerektiği belirtilmektedir.⁷

Bu metin araştırmacının "Modernleşme Sürecinde Geleneksel Dinî Gruplar: 'İskenderpaşa Cemaati' Örneği" adlı doktora tez çalışması esas alınarak hazırlanmıştır. Bu tezde metin incelemesi, odak grup görüşmesi ve derinlemesine mülakat teknikleri uygulanmıştır. Bu metinde İskenderpaşa Cemaati'nden söz edildiğinde cemaat isimlendirmesi büyük harfle yazılacaktır.

2- Ramuz u'l-Ehadis:

İskenderpaşa Cemaati bir Nakşibendi olarak belirli ve Hz. Peygamber'e ulaşan bir silsilesi olmasına rağmen kendisini daha çok Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi'ye nisbet eder. Gümüşhanevi adeta Cemaatin piri konumundadır. Nakşiliğin özellikle Müceddidi koluyla birlikte şeriatın zahirini önceleyen ve Ehl-i Sünnet vurgulu tavrı burada da kendisini gösterir⁸. Gümüşhanevi de hadis eğitiminde yoğunlaşan bir Ehl-i Sünnet vurgusunu ön planda tutar. Öyle ki bu sahada beş kitap kaleme alır ve bunlardan bir tanesi olan Ramuzü'l Ehadis "tekke el kitabı hüviyetini kazanır."⁹ Gümüşhanevi bu kitaba bir de şerh yazar: Levamiu'l Ukul.

Ramuzü'l Ehadis (bundan sonra kısaca Ramuz denilecektir.) ilk defa 1859/m yılında taş baskısı yapılarak piyasaya çıkmıştır. Bu eser Gümüşhanevi'nin en önemli eseri olarak görülmektedir. Toplam XVI + 568 sayfadan ibarettir. Birinci bölümde biri mükerrer olmak üzere 6404 ve şemail hadislerinden oluşan ikinci bölümde ise 704 hadis bulunmaktadır.¹⁰

Ramuz'un önsözünde: "Bu Ramuz-el-Ehadis kitabı ki 'Hadisler Deryası' demektir. İsmi müsemmasına uygundur. Zira Efendimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) den zuhur eden Hadis-i Şerifler; incelikler, nükteler, hakikatler, kerametler, müjdeler ve mucizeleri, (...) tafsilatını camidir ve hükümlere

⁶2003 yılında "Yad Konuşması"nda yaptığı doğal liderlik açıklaması <http://www.iskenderpasa.com/DA143261-DFDD-4813-8263-FCCB97482126.aspx>, görüşülen müntesiplerin tarikat dersi ve rabıta konusundaki ifadeleri bunu göstermektedir.

⁷ Şahver Çelikoğlu Rabıta,, Marifet Yay., İstanbul, 2011, ss. 19-21. Server İletişimin yayımladığı 2016 baskısında ise Nureddin Coşan'la, onu mürşid tanımakla, inabe yenilemekle ve rabıta yapmakla ilgili kısımların ilginç bir şekilde kitaptan çıkartıldığı görülmüştür. Bununla ilgili herhangi bir açıklama da yapılmamıştır

⁸ Süleyman Derin, "Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi'de Şeriat Hassasiyeti", Bağcılar Belediyesi Uluslararası Gümüşhanevî Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 2014, ss. 233-236.

⁹ İrfan Gündüz, Gümüşhanevî Ahmed Ziyaüddin, Seha Neşriyat, İstanbul, 1984, s. 98.

¹⁰ Macit Demirer, "Gümüşhanevi'nin Hadisle İlgili Eserleri", Bağcılar Belediyesi Uluslararası Gümüşhanevî Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 2014, s. 324.

dair hadisleri de ihtiva etmektedir.”¹¹ denilmektedir. Ramuz'daki hadisler hadisin ilk harfindeki alfabetik sıraya göre dizilmiştir. Genelde ahlaki ve tasavvufi yönü ağır basan hadislerin derlendiği bu kitap hadis kitaplarının pek yaygın olmadığı XIX. Asırda ilim erbabına bedelsiz sunulması bakımından önemlidir.¹² Sahihliği konusunda üzerinde şüphe bulunan ahlak hadislerinin unutulmaması bakımından da önem arz etmektedir. Bir hüküm ifade etmeyen ahlaka dair hadislerin mevzu olmadıkça zayıf kategorisinde olanlarının da kullanılması hususunda mutasavvıfların ve pek çok hadisçinin karşı çıkmadığı müsellemdir.¹³ Teşvik etme ve uyarma (et- Terğîb ve't- Terhib) hadisleri adı da verilen bu tip hadislere Gazali'ni pek çok eseri ile birlikte Suyuti'nin Camiu's Sağır'i, Hafız Münzirî'nin et-Terğîb ve't-Terhib adlı eseri, Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî'nin et-Terğîb ve't-Terhib'inde sıkça rastlanılmaktadır. Ramuz'da da zayıf hatta mevzu hadislerin varlığı bilinmektedir. “Bizzat hükmü beyan edilen 10 mevzu, 130 mürsel; ve yetmiş kadar zayıf hadise rastlanılmakla birlikte, bu durum her hadiste gözükmemektedir.”¹⁴ Mevzu ve zayıf hadisler konusu beraberinde birçok eleştiriyi getirmiştir. “Fakat onun genelde faziletler ile ilgili hadisler seçmesi, hadislerin şahitlerini zikretmeye gayret etmesi ve bizzat kendisinin çoğu yerde hadisin zafiyetine işaret etmesi bir nebze de olsa eleştirilerin insafli olmasını gerekli kılmaktadır.”¹⁵

Konumuz itibariyle Ramuz'daki hadislerin sıhhat derecesinden ziyade kitaba geçmişte bir tekke geleneği olarak atfedilen önemin anlamı ve derc edilen hadislerin muhtevası, dili ve sıhhati yönünde Cemaat içerisinde oluşturulan eleştirel bakışın ne manaya geldiği daha önemlidir. Zira buradaki değişim Cemaatin değişimini ve bu değişimin yönünü göstermesi bakımından anlamlıdır. Tekke içerisinde bu güne kadar tartışılmadan okunagelmesi, Ramuz hatimlerinin yapılması, Ramuz icazetlerinin verilmesi, hatta Gümüshanevi'nin Kafkas cephesinden bir süreliğine dönmesinin hemen akabinde Ramuz hatmi gerçekleştirilmesi geleneğin şeyh, mürid, otorite ilişkileri ve bunlara bakışını anlamlandırmak açısından önem taşımaktadır. Daha sonra gelen noktada Ramuz üzerinde oluşturulan şüphe “Modernleşme ve Gelenek Bağlamında Dini Bilgi Ve Otoritenin Dönüşümü”¹⁶nü çağrıştırmakta, epistemik kaynaklardaki değişimi yansıtmakta ve ontolojik olarak inanca yüklenen muhtevayı betimlemekte ve sonuç olarak daha rasyonel bir tanrı tasavvuruna varmış olduğumuzu göstermektedir. Bu noktada Ramuz'dan birkaç hadis alıntıyla konuyu açıklamak uygun olacaktır:

¹¹ Ahmed Ziyaeddin Gümüshanevî, Ramuz el-Ehadis; Hadisler Deryası, çev. Abdülaziz Bekkine, yay. haz., Lütfi Doğan, Cevat Akşit, Osman Nuri Çataklı, Milsan Basım Sanayi, İstanbul, 1997, s. XXIII.

¹² Sare Nur Aydın, “Bir İrşad Kaynağı Olarak Ramuzü'l Ehadis”, Bağcılar Belediyesi Uluslararası Gümüshanevî Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 2014, s. 351; İbrahim Hatiboğlu, Ramuzü'l Ehadis, DİA, C. 34, 2007, ss. 454-455; Gündüz, a.g.e., s. 98. İlk taş baskı bedelsiz olarak arz edilmesi doğrultusunda tercümesi de iki cilt olarak Milli Gazete tarafından binlercesi bedelsiz dağıtılmıştır.

¹³ Gündüz, a.g.e., s.98.

¹⁴ Gündüz, a.g.e., s. 97.

¹⁵ Macit Demirer, a.g.m., s.334.

¹⁶ Yasin Aktay, “Modernleşme ve Gelenek Bağlamında Dini Bilgi Ve Otoritenin Dönüşümü”, Bilimname VI, 2004/3, ss. 131-151.

i. “En son ölecek olan Müzeyne kabilesinden iki çobandır. Bir gün dağlarda Medine'ye gelmek için davalarını toplamak üzere çağırırlar. Fakat görürler ki hayvanları vahşileşmiştir. Seniyetül Veda ya geldiklerinde yüz üstüne düşüp ölürler.” Hz. Ebu Hureyre. (Hakim el-Neysaburi, Müstedrek).¹⁷

ii. “Evlerinizde bu kanadları kesilmiş güvercinlerden edininiz. Zira o cin taifesini oyalyarak cin taifesinden korur.” Hz. İbni Abbas (Deylemi, eş-Şirazi; ibn el-Cevzi mevzu olduğunu söylemiştir).¹⁸

iii. “Dünyadan sakının. Kadınlardan da sakının. Zira şeytan çok aldatıcı, yanıltmak için gözetici ve netice alıcıdır. O, takva sahiplerini avlamakta kadınlardan daha uygun bir tuzağa sahip olmamaştır. Hz. Muaz. (ed Deylemi)¹⁹

iv. “Horoz sesleri işittiğinizde Allah'ın fadlından isteyiniz. Zira o horoz bir melek görmüştür. Siz bir merkep anırması duyarsanız, şeytandan Allah'a sığınınız. Zira o merkep bir şeytan görmüştür. Hz. Ebu Hureyre.” (Ahmed.b. Hanbel, Buhari, Müslim, Ebu Davud, Tirmizi)²⁰

v. “Sene yüz otuz beş olunca, Davud oğlu Süleyman (a.s.)'ın deniz adalarında hapsediği şeytanların azılları serbest kalır. Ve onların onda dokuzu Irak'a gider. Ve orada Kur'an hakkında (şeytanca) mücadele ederler. Onda biri ise Şam'da kalır. Hz. Ebu Said.” Ukayli, Duafa; İbn Adi, el-Kamil; İbn Asakir, Ebu Nasr. Ukayli ve İbn Adi hadis için garibü'l hadis demiş, İbn Cevzi ise mevzu olduğunu söylemiştir.²¹

vi. “Deve, şeytanlarda yaratıldı. Her devenin arkasında bir şeytan vardır. Hz. Halid b. Midan.” (Mürsel hadis)²²

vii. Allah (z.c.hz.)'i sirke yiyene iki melek memur eder. Yiyinceye kadar ona istiğfar ederler. Hz. Cabir.” (İbn Asakir, Tarih.)²³

Yaptığımız bu alıntılarının tamamında ya hadisin meşruiyetinde (bilginin sıhhati ve güvenilirliğinde) veya âlem ve Allah tasavvurunda yaşadığımız dünya ile bir uyumsuzluk vardır. Her şeyden önce Gümüşhanevi'nin kendi ifadelerinde bazı hadislerin mevzu olarak zikredildiği belirtilirken; bazı hadisler için mürsel (ravi tabakasının peygambere ulaşmadığı hadis çeşidi) veya garib lafzı kullanılmıştır.

Peki modern döneme kadar bu hadisler Cemaatte her hangi bir sorun oluşturmamışken niye bugün sorun teşkil etmiş ve Cemaat Ramuz okumalarını, Ramuz hatimini ve Ramuz icazetlerini terketmiştir. Hadisler konusunda önceki ulema tarafından her ne kadar zayıf veya

¹⁷ Ramuz, s. 3, h. no: 8.

¹⁸ Ramuz, s. 12, h. no: 2.

¹⁹ Ramuz, s. 14, h. no: 3.

²⁰ Ramuz, s. 50, h. no: 10.

²¹ Ramuz, s. 60, h. no: 1.

²² Ramuz, s. 95, h. no: 7.

mevzu denilmiş olsa da başka bir hadisle aynı anlama ulaşıldığı için sorun teşkil etmediği ifade edilmiştir. Geleneksel dönemin sonu olarak belirttiğimiz M. Zahid Kotku döneminde; hatta geleneksel ve modern unsurların birlikte harmanlandığı zaman dilimi olarak görülebilecek olan M. Esad Coşan döneminde hiçbir sorun olmadan Ramuz sohbetleri sürdürüle gelmiştir. Geleneksel kotların terk edildiği M. Nureddin Coşan dönemi ise dini otoritenin dönüşümünün yaşandığı ve daha rasyonel bir imana geçildiği evreyi kapsar.

Geleneksel tasavvufta tarikatın şeyhi dini otoritedir. Modern zamanlarda ise kişi şeyh de olsa dini otorite olmaktan çıkar. Burada da böyle olmuş sahîh kaynak çalışmaları, KAB (Kuran'ın Anlamıyla Buluşma Platformu), KAD (Kritik Analitik Düşünme Platformu) gibi organizasyonlar sahîhliği mürşidi devre dışı bırakarak metnin kendisinin objektif kriterler yoluyla belirlenmesine bırakmıştır. Kadın konusundaki geleneksel cinsiyet ayrımcılığı algısı da değişime uğramıştır. Ayrıca geleneksel zamanların büyüsel dünyası yoktur. Eşği şeytan gördüğü, horozun meleklerle karşılaştığı için öttüğüne inanılmamaktadır. Bu inanç yerini akılla sınırları belirlenmiş realiteler dünyasına bırakınca, yukarıda küçük bir örneğinin sunulduğu hadislerle toplum karşısına çıkmak anlamsız bulunarak terki uygun görülmüştür.

3- K.A.D (Kritik Analitik Düşünme)

KAD'ın ne olup olmadığını öğrenmek için KAD Platformu'nun kendi sitesine²⁴ bakmak uygun olacaktır. Burada KAD'ın ne anlama geldiğinin şu cümlelerle izah edildiğini görürüz:

“Kritik ve analitik düşünme zihinsel işlevlerin kullanıldığı bilişsel bir aktivitedir. Dikkat, hafıza, muhakeme, algılama ve çıkarsama yapma gibi bir dizi zihinsel surecin eşgüdüm içinde etkileştiği bir süreçler bütünüdür. Seçme, kategorize etme, tümevarım, tüm-dengelme, mecaz, benzetme, ayırıştırma ve soyutlama gibi kritik ve analitik düşünmenin diğer bileşenlerinden de söz edebiliriz. Günlük yaşantımızdaki olağan, sıradan, istemsiz, sistemsiz düşünmeden farklı; bilinçli, ilmi, hür düşünmedir.”

Nureddin Coşan'a ait de bir KAD tanımı bulunmaktadır: “Bizi ayaklarımıza baktırıp, bize tokat atmak isteyenlerin niyetini anlamak ve gereğini yapmaktır”.²⁵ Web sayfasından yönlendirilen makaleler arasında Yücel Ağargün tarafından PratiKAD²⁶ (Pratik Örnekler ile Kritik ve Analitik Düşünme) kitabı için hazırlanan makalede kritik analitik düşünme hikmetle ilişkilendirilmektedir: “Hikmet kavramını doğru anlayabilirsek kritik ve analitik düşünmeyi daha doğru ve sağlıklı şekilde zihnimize yerleştirebiliriz. Hikmet, (...) olayların sebep-sonuç ilişkisini kurup hükme varmada akli isabetli kullanarak elde edilen sonuçtur. Hikmet, doğru gören keskin bir göz gibidir.” Sebep sonuç ilişkisinin nedenselliğe götürdüğünü ve nedenselliğin bilimsel düşüncenin temel argümanlarından olduğu hatırdan çıkarılmamalıdır. Makaleler bölümündeki bir başka yazının başlığı da şu şekildedir: “Sokratik Sorgulamayı Öğreniyoruz.”²⁷ Bu başlık

²³ Ramuz, s. 95, h. no: 4.

²⁴ <http://www.kritikanalitik.global>

²⁵ <http://www.kritikanalitik.global/kadi-ogrenmeye-buradan-basla/kad-nedir/>

²⁶ www.kritikanalitik.global/wp-content/uploads/2016/09/PratiKAD2012.pdf

²⁷ www.kritikanalitik.global/tr/sokratik-sorgulamayi-ogreniyoruz/

tıklandığında şöyle bir yazı çıkmaktadır: “Problem Temelli Öğrenme Sokrates Sorgu Usullerinin Sınıflandırılması.” Bu yazının sonunda ise şu ibare vardır: KAD Platformu Tercüme Birimi tarafından http://ed.fnal.gov/trc_new/tutorial/taxonomy.html adresinden uyarlanmıştır.

Makaleler bölümü de kendi içerisinde tercüme makaleler, özgün makaleler ve alıntı makaleler şeklinde üçe ayrılmaktadır. Özgün makaleler içerisinde “Kad Ne İçin”²⁸ isimli bir yazı bulunmaktadır. Bu yazıda niçin KAD yapmalıyız soru başlığı altında 37 madde sıralanmıştır. Bunlar “Allah’ın rızasını kazanmak için” diye başlar ve devam eder: “Önce sorgulamak daha sonra kabul veya reddetmek için”, “Yaratıcının varlığına, sonrasında O’na olan sevgiye ulaşmak, o sevgiden kaynaklanan O’nun istediği gibi davranma becerilerini elde etmek için”, “Aile yapısının bozulması, tek tek yaşamaya mecbur edilme, örf ve ananeden uzaklaştırma taarruzuna karşı bunların bilinçli bir biçimde farkına varmak ve mücadele etmek için.”

Geleneksel olanla modernin harmanlandığı Esad Coşan da eleştirel düşünceyi imlemektedir. Çünkü onda tasavvuf anlayışında var olan mürşidine kesin itaat yerini “bana dahi itaat etmeyin” sözüne bırakmıştır. Coşan’ın ifadeleri şu şekildedir:

Bir lidere, tek hocaya, tek ekibe bağladığı bir yığın insanı, böyle üzüm salkımını sapından tutar gibi, istediği yere götürüyor! (...) Müsaadeli, ağabeyli, bilmem neyli hizmet olmaz... Tâbî olmayın kimseye! Bana da tabi olmayın! (...) Tek başınıza olsanız da, hakla beraber olun! (...) Hürriyet aziz şeydir. İnsan, ancak Allah’a kul olur.”²⁹

“Eleştirel Düşünce İle İmtihanımız”³⁰ başlıklı Gülşah Seydaoğlu imzalı yazıdaki şu cümleler de enteresandır: “Eleştirel düşünme, bir kanıt ya da öneriyi değerlendirirken, o bilgiyi doğruladığı halde, ona karşı çıkan araştırma, inanış ve hareketleri mantıklı sebeplere dayanarak objektif olarak yargılama ve bunu yaparken düşünce tarzını da sorgulama ve izleme yeteneğidir. Kendi fikir ve iddiasının mutlak doğru olduğunu ileri süren her kişi veya sistem ise dogmatiktir.” Yazı şöyle sona erer: “Yurdum insanının içindeki gizli septisizm aşkını dogmatizme kurban etmeyelim.” Yazının şu adresten alındığı belirtilir: [/www.doktordergisi.com/haberdetay.asp?id=34](http://www.doktordergisi.com/haberdetay.asp?id=34)

Tez çalışmamızda “Geleneksel Tarikat Formları ve Tasavvuf/Tarikat Algılarında Değişim ve Modernleşme” başlığı içerisinde yapılan incelemede görünen şey hem tasavvuf/tarikat kavramının değişmiş olduğu hem de tarikatın ritüellerindeki farklılaşmadır. Hatta tasavvufa ait kavram ve isimler dahi değiştirilmektedir. Değiştirilmek bir tarafa kullanımdan kaldırılmaktadır. Bu değişim Cemaat’in tasavvuf/tarikat formunu yitirken bu alandan tamamen çekilip çekilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Cemaat üyelerinin büyük çoğunluğu değişimin formla ilişkili olduğunu, aşınan kelimelerin değiştirildiğini, geleneksel tarikat anlayışının aynen devam ettiğini söylemektedir. Şeyh, mürşit, tekke, zikir, hatme, derviş gibi geleneksel terimlerden uzaklaşıldığı doğrudur. Ama Cemaat en azından görüntüde

²⁸ www.kritikanalitik.global/tr/kad-ne-icin/

²⁹ Coşan, 5 Mayıs 1990 tarihli sohbetinden, <http://www.habername.com/haber-prof.-esad-cosan--5-mayis-1990-sohbeti-hak-islam-cemaat--97831.htm> (erişim: 10.11.2017)

³⁰ www.kritikanalitik.global/tr/elestirel-dusunce-ile-imtihanimiz/

değişenin sadece isimlerden ibaret olduğunu ve aslında değişen bir şeyin olmadığını ifade etmektedir. Fakat tarikatın olmazsa olmazlarından olarak kabul ettikleri terimlerden hızla uzaklaşılması, insanı tezkiye ve tasfiye etmek anlayışıyla yola koyulan tasavvufun bugün kültürel yarışmalarla, kritik analitik düşünme ile, sağlıklı yaşamla, hayat planlarıyla uğraşiyor olması bazı eski müntesipleri rahatsız etmektedir.

Neden Cemaat, tarikat formları ve tasavvuf/tarikat algılarında değişim ihtiyacı hissetmiştir? Bu şöyle izah etmeye çalışılmaktadır: "Hepimiz bu çağın çocuklarıyız. Eğer mesaj çağın ötesine ulaşacaksa önce bu çağı idrak seviyesine uygun olması lazım. Eğer içerisinde bulunduğumuz çağın algı düzeyi ve düzlemi doğru tespit edilmezse; sizin mesajlarınız sizin tarafından söylenmiş muhataba iletilmiş kabul edilir, ama muhatap tarafından hiç algılanmadığı için gereken fayda asla karşılanmaz." Tasavvuf kavramı bugün karşıtlarını da üretmiş durumda olduğu için, bu kavramla karşılaşan kişilerde otomatik olarak red fikri zihinlerine yerleşmekte olduğundan doğal olarak artık tasavvuf üzerinden yürümenin beyhude bir uğraş olacağı belirtilirken zühd ve takva gibi bazı kavramların Müslümanlarda bir karşılığının olmadığı da beyan edilmiştir. Bu değişimi Esad Coşan'ın ifadeleriyle şöyle de değerlendirebiliriz: "Çağın gereğini yapmak ve çağın gerektirdiği performansı göstermek."³¹

Nureddin Coşan babası ve dedesinin izinden yürümez. O artık elli yıl öncesine, hatta yirmi yıl öncesine göre tamamen farklılaşan dünyanın insanıdır. O da "çağın gerektirdiği performansı" gösterecek ve Cemaatin tasavvuf ve tarikat formları içerisinde kalmamasını isteyecektir. Ama yapı buna şimdilik elverişli değildir. Çünkü tarikatın peygambere dayanan bir silsilesi vardır ve bu silsile içerisinde tevarüs eden bir geleneği barındırmaktadır. Ama bu çağda da şeyhin, tarikatın, zaviyenin, tekkenin, postun yeri yoktur. Rasyonelitenin ötesindeki kerametini de yeri yoktur. Çünkü dijital bir çağda yaşıyoruz ve her şey akıl süzgecinden görünmektedir. Bu bakımdan önce "doğal lider" olduğunu söyler. Ardından "insan kullanım el kitabı" olarak tanımladığı Kuran'a yönelmek gerektiğini belirterek bir meal tanıtımı yapar: Feyzu'l Furkan. Bununla ilgili de bir çalışma platformu kurulur: Kuran'ın Anlamıyla Buluşma Platformu (KAB). Artık Cemaat meal çalışmaları yapmaya başlar ve bununla ilgili küçük animasyon filmleri hazırlanır.

Aynı zamanda her şeyin eleştirilebildiği ve tüm doğmalara savaş açıldığı bir dünyada yaşadığımızın farkındadır. Hatta hakikatin değil hakikatlerin var olabileceğinin iddia edildiği görece bir dünyada yaşadığımızın da. Böyle bir dünyaya uygun olarak "Kritik Analitik Düşünme Platformu" kurulur. Artık herkes ve her şey eleştirilebilir. Bu düşünce müridi mürşidini eleştireceği bir noktaya götürür. Eleştirel bakış açısının İslam'ın ontolojisine uymayacağı düşüncelerine rağmen bu konuda web sayfası oluşturulur ve iki yıl süren KAD seminerleri düzenlenir. Bu seminerlerden öğrenciler mezun edilir. Ama Cemaat eleştiriden hocasını eleştirmeyi anlamaz. Hocasının sözlerini daha iyi nasıl anlayabileceğine odaklanır. Sözün arkasında yatan anlamın ne olduğunu sezmeye çalışır. Hakikatin körü körünelikten çıkarak nasıl bulunabileceğine odaklanır.

³¹ Coşan, a.g.e., ss. 15-16; Çakır, a.g.e., s. 28.

Ardında "Sağduyu" isimli bir parti kurulur. Cemaat partinin bir baskı grubu olarak işlevini yürüteceğini, esasen grubun legalleşme ihtiyacının bir ürünü olduğunu söyler. Bu arada Nureddin Coşan helal ve sağlıklı gıda çalışmalarına ağırlık verir ve bununla ilgili bir de platform kurulur: Helal ve Sağlıklı Gıda Platformu. Platform sağlıklı ve helal gıda ürünleri konusunda faaliyet göstermekte; doktor, mühendis ve ilahiyatçılarla birlikte multi disiplinler bir çalışma ortaya koymaktadır. Helal sertifikaları ve katkı maddeleri en önemli uğraş alanlarını oluşturmaktadır. Geleneksel bir müşid-i kâmil portresi değil seküler bir grup lideri görüntüsü verir. O, "hayat planınızı yapın", "çocuklarınıza en büyük yatırım aracı olarak bakın" derken de, 16 Nisan 2017 referandumu için kamuoyuyla paylaştığı bildirisinde; "Ağacımıza aşılansın GDO'lu doktrinler, toprağımıza zerk edilmiş suni kimyasal terkipler daha fazla meyvemizin tadını kaçırmayın, özümüzdeki lezzeti geri kazanalım diye EVET." derken de geleneksel bir şeyh imajı çizmez.

Cemaat interneti ve sosyal medyayı oldukça etkin kullanır. Her konuda web sayfaları hazırlanır. Hatta 16 Nisan 2017 referandumu için hazırlanan bildiriye ait özel web sayfası bulunmaktadır. <http://www.esbabihakiki.com> Gençler kendi aralarında sosyal medya grupları oluştururlar. (Ör. <https://twitter.com/kibritcopucom>, <https://tr-tr.facebook.com/KibritCocuCom>) Her şey dijitaldir. İnternet üzerinden Endonezya'da dağıtılmak üzere kurban kampanyası (www.100bintebessum.org), internet üzerinden salâvat kampanyası (<http://8milyarsalavat.com/>) yapılır. Türkiye çapında "Ufka Yolculuk" adıyla bilgi yarışmaları düzenlenir (<https://www.ufkayolculuk.com/>). Bu yarışmalar için illerdeki bağlıların oluşturduğu yapılar vasıtası ile hummalı bir faaliyete girişilir. Şu anda Cemaatin en görünür faaliyetlerinden birisini bu yarışmalar oluşturmaktadır.

Toplum değişmekte ve buna koşut olarak Cemaat de değişmektedir. Bu değişimin nasıl sonlanacağı ve Cemaatin nereye evrileceği müphemdir. Bu müphemiyeti belirginleştiren Cemaat üyelerinin eski davranış ve kabul biçimlerinden kaynaklı olarak sadece bazı adların ve formların değiştiği ve yolun, erkanın değişmediği yönündeki inanışları ile çizilmeye çalışılan yolun farklılığıdır. Bu zamanla olgunlaşacak; ya Cemaat yeni bir tarikat formu çerçevesinde manevi ihtiyaçların giderilmesini amaçlayan bir yolu tercih edecek veya bir sivil toplum örgütü olarak hayatiyetini devam ettirecektir.

Bütün bunlardan çıkartılabilecek olan şeyin bir değişim ihtiyacı olduğudur. Ramuz'dan uzaklaşılmasının altında yatanın Ramuz'da bulunduğu zikredilen zayıf hatta mevzu hadislerin varlığı olduğu söylenebilir. Çünkü bununla birlikte sahih kaynak çalışmalarının yapılması da aynı ihtiyaca binaen olmalıdır. Yine "Evrad"ın "Dua"ya çevrilmesi, içerisinde bulunan bir takım duaların çıkartılarak sahih hadis kitaplarında bulunan duaların kaynak gösterilmek suretiyle kitaba konulması da aynı sebeptendir. Rasyonelleşen müslümanların sorgulayıcı tavırları tasavvufu da sorgulamadan şeyhine biat eden mürid konumundan; "Kuran ve sünnete uymazsam beni bile sorgulayın ve gerekirse terkedin". anlayışına yönlendirmiştir. Artık tasavvuf/tarikat anlayışı hatta İslam telakkisi de değişimden nasibini almaktadır. Şurası gerçektir ki bugün hiç kimse bin yıl, hatta yüz yıl öncesinin tasavvuf/tarikat; daha da ötesi İslam yorumuna sahip değildir. Her şey değişirken öz de; en azından yorumu da yavaşça değişmektedir.

4- Tartışma ve Sonuç:

Modern dünyanın hazcı hayat telakkisi, pozitivist ve rasyonalist epistemolojisi, tüm özgürlük vaatlerine karşın arzuların, tüketim ve moda merkezlerinin tutsağı konumuna ulaşması karşısında tasavvufun söylemleri önemlidir. Onun ontolojik olarak varlıkta birlik (kesrette birlik) prensibi modern insanın parçalanmışlığına bir çare olabilir. Pozitivist, duyumsal olanın dışındaki bilgiyi reddeden, insanın “demir kafesi” olarak nitelendirilen epistemolojik anlayış tasavvufun ilhami bilgiyi ve bu bilgiden sadır olan keşfi bilgiyi deneyimlemesi insanı demir kafesinden çıkartabilir. İnsanın yeni ve farklı manevi tecrübeler edinmesini sağlayabilir. İnsanın bireycileşmesi sonucu karşı karşıya kaldığı yalnızlığını, bu yalnızlığın ürettiği depresyonu gidermede Allah'la beraber olma, Allah'ın yeryüzündeki tecelligahı rolüyle hayatı tecrübe etme düşüncesi insanın yalnızlığına çare olabileceği gibi kendine ve doğaya yabancılaşma endişelerine de son verebilir.

Modern değerler sistemi fitratından kopartılmış, açgözlü, tüketme meraklısı, rekabet ve dolayısıyla savaşım odaklı, merhamet kavramının uğramadığı bir eğitim metodolojisi içerisinde yetişmiş; adanmışlıktan, uğrunda ölmekten, tesanütten, vefadan haberi olmayan modern insanın bir dokunuşa ihtiyacı olduğu da kaçınılmaz bir gerçektir.³² Hem bu dokunuş için hem de mekanik evren telakkisinin yol açtığı, evrenin insana ram kılındığı düşüncesinin ürettiği hükümlanlık mantığının sonucu oluşan doğanın bozulması ve çevre felaketleri ile sonuçlanan sürdürülemez durumun giderilebilmesi için Mevlana'nın “ney metaforu” bize yol gösterici olabilir: Kamışlıktan koparılan kamış ney'e dönüşerek sürekli inlemektedir. Yurdundan ayrı düşmüş olmanın hüznünü yansıtmaktadır. Yol göstericilik kişinin, bu dünyaya karşı, gerçek yurdundan ayrı düşmüş bir insanın yaşadığına, silya hasretlik çeken bir yolcunun hissettiğine uygun davranmasına bağlıdır.

Günümüzde tasavvuf hareketinin temsilcisi olan tarikat grupları ve üzerinde çalıştığımız Nakşî bir geleneğin devamı olan İskenderpaşa Cemaati'nin de yukarıda sözü edilen anlam dünyasından gittikçe uzaklaştığı görülmektedir.

Tasavvufun temel kavramları ile ilişkileri sorunlu olan bu grupların tasavvufa ne kadar yakın oldukları tartışılır. Tasavvufun esasını seyr-i süluk, insan-ı kâmil olma yolundaki engellerin kaldırılması, nefsin arındırılması, masivanın terk edilmesi, mahviyetin öne çıkartılması teşkil eder. Bu kavramlarla günümüz tarikatlarının kesişme noktaları tartışmaya açık durumdadır.

Türkiye'deki dini ve tasavvufi zümrelerin çoğu bilime, teknolojiye, küresel ticarete, sermaye yatırımlarına önem vermek suretiyle modernliğin önemli özelliklerini bünyelerine katmışlardır.³³ Vakıfları, seküler eğitim kurumları, şirketleri, medya kuruluşları, partileri, hatta belki bankaları ile bu dönüşümü yaşamakta ve hızla modernleşmektedirler. Bu süreçte modern-

³² Mahmut Erol KILIÇ, Tasavvufa Giriş, Sufi Kitap Yay., İstanbul, 2012, s. 174.

³³ Adem Efe, Dini Gruplaşma ve Cemaatleşme Olgusunun Sosyolojik Açından İncelenmesi,(Isparta Örneği),kendi yayını, Isparta, 2008, s. 81.

leşmeye köprü vazifesi gördükleri, modernite ile tanışması geciken sınıfların modern unsurlarla tanışmalarına aracılık ettiklerini söylemek de abartı olmaz.

Burada fonksiyon yitiminden bahsedilebilir. Artık tasavvufi gruplar dâhil olmak üzere tüm cemaatler eski işlevler yerine yeni fonksiyonlar edinmektedirler. Aileden boşalan ve çoğunluğu devlete ve bir kısmı sivil topluma devredilen alanları doldurmak bu alanlarla ilgili olarak taraftar elde etmek, güç devşirmek ve otorite ihdas etmek istemektedirler. Geleneksel ontolojinin ve epistemolojik bakış açısının bugün devam edebilme şansı zayıf hatta imkânsız bulunmaktadır. Çünkü hayatın sürekliliği ve aynı nehirde iki kez yıkanılmayacağı tasavvuru hayatın tüm alanlarını değiştirirken sabitelerin yani özün de kendi içerisinde yavaşça dönüştüğüne tanıklık etmektedir.

Akileşen bir hayatın ve toplumların karşısında Cemaatin de rasyonelleşmeden hayatını idame ettirmesi düşünülmemektedir. Belki hayatta kalmak, belki çağa söyleyecek sözü olmak, belki de “çağın gerektirdiği performansın gereği” bu olduğu için İskenderpaşa’da işlev değişikliğini uygun görmüş ve buna göre eylem planı gerçekleştirmiş durumdadır.

Ama burada şu soru daima asılı kalmaktadır: İnsanın manevi ve Batınî/sırrî ihtiyacı hangi argümanlarla karşılanacaktır?

KAYNAKLAR

- Aktay, Yasin, “Modernleşme ve Gelenek Bağlamında Dini Bilgi Ve Otoritenin Dönüşümü”, Bilimname VI, 2004/3.
- Aydın, Sare Nur, “Bir İrşad Kaynağı Olarak Ramuzü'l Ehadis”, Bağcılar Belediyesi Uluslararası Gümüşhanevî Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 2014.
- Brunessen, M. Van, “Kürtler Arasında Bir Siyasi Protesto Aracı olarak Nakşibendi Tarikatı”, Metinlerle Günümüz Tasavvuf Hareketleri, ed. Mustafa Kara,4. b., Dergah Yay., İstanbul, 2014.
- Çakır, Ruşen, Ayet ve Slogan, Metis Yay., İstanbul, 2012.
- Çelikoğlu, Şahver, Rabıta, Marifet Yay., İstanbul, 2011.
- Çelikoğlu, Şahver, Rabıta Server İletişim, İstanbul, İstanbul, 2016.
- Derin, Süleyman “Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevî’de Şeriat Hassasiyeti”, Bağcılar Belediyesi Uluslararası Gümüşhanevî Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 2014.
- Demirer, Macit, “Gümüşhanevî’nin Hadisle İlgili Eserleri”, Bağcılar Belediyesi Uluslararası Gümüşhanevî Sempozyumu Bildiriler, İstanbul, 2014.
- EFE, Adem, Dini Gruplaşma ve Cemaatleşme Olgusunun Sosyolojik Açından İncelenmesi, (Isparta Örneği), kendi yayını, Isparta, 2008..
- Gümüşhanevî, Ahmed Ziyaeddin, Ramuz-El-Ehadis; Hadisler Deryası, çev. Abdülaziz Bekkine, yay. haz., Lütfi Doğan, Cevat Akşit, Osman Nuri Çataklı, Milsan Basım Sanayi, İstanbul, 1997.

Gündüz, İrfan, Gümüşhanevî Ahmed Ziyaüddin, Seha Neşriyat, İstanbul, 1984.

Hatipoğlu, İbrahim, "Ramuzü'l - Ehadis," DİA, C. 34, 2007.

Mardin, Şerif, Bediüzzaman Said Nursi Olayı, 3.b., İletişim Yay., İstanbul. 1993.

Kaypak, Şafak, "Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme", Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi, C. 2, S. 4, Kış-2013.

Kılıç, Mahmut Erol, Tasavvufa Giriş, Sufi Kitap Yay, Mahmut Erol KILIÇ, Tasavvufa Giriş, Sufi Kitap Yay., İstanbul, 2012,

Wirth, Luis, "Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme", der. ve çev. Bülent Duru- Ayten Alkan, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitapevi, İstanbul, 2002.

www.kritikanalitik.global

www.iskenderpasa.com